

Úvod do kurzu, českého právního řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Základy práva, 19. dubna 2016

Přehled přednášky

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní odpovědnost

Koncept právní odpovědnosti

Právní delikty

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Cíle kurzu

- ▶ Získání základní orientace v právu a právní terminologii
- ▶ Naučit se číst a psát právní texty
- ▶ Naučit se, kdy je třeba se obrátit na odborníka

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Probírané okruhy

- ▶ Základní pojmy teorie práva, interpretace právních norem
- ▶ Mezinárodní a evropské právo
- ▶ Ústavní právo, základní lidská práva
- ▶ Správní právo
- ▶ Občanské právo
- ▶ Rodinné právo
- ▶ Pracovní právo
- ▶ Trestní právo
- ▶ Psaní právních podání a smluv, čtení právních dokumentů

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Studijní materiály

- ▶ Přednášky
- ▶ Texty zákonů a mezinárodních smluv
 - ▶ v tištěné podobě (např. edice ÚZ)
 - ▶ online (např. www.zakonyprolidi.cz/)
 - ▶ pozor na platnost a účinnost
- ▶ Komentáře
- ▶ Judikatura
 - ▶ Ústavní soud (<http://nalus.usoud.cz/>)
 - ▶ Nejvyšší soud (<http://www.nsoud.cz/>)
 - ▶ Nejvyšší správní soud (<http://www.nssoud.cz/>)
 - ▶ Evropský soud pro lidská práva (hudoc.echr.coe.int)
 - ▶ Google a placené databáze
- ▶ Některá z učebnic práva pro neprávnický

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Hodnocení

- ▶ Stupnice od 0 do 100 bodů:
 - ▶ A – výtečně 90–100 bodů
 - ▶ B – velmi dobře 80–89 bodů
 - ▶ C – dobře 70–79 bodů
 - ▶ D – uspokojivě 60–69 bodů
 - ▶ E – dostatečně 50–59 bodů
 - ▶ F – nedostatečně 49 a méně bodů
- ▶ Body je možné získat za:
 - ▶ Test + sepis jednoduchého právního textu (max. 50 bodů)
 - ▶ Aktivita při výuce, domácí práce (max. 10 bodů)
 - ▶ Zpracování právního hesla na Wikipedii, které má význam pro sociální práci (max. 40 bodů)

Wikipedické heslo

- ▶ Možno vybrat jedno z hesel daných na výběr, za předpokladu, že si toto heslo zatím nikdo jiný nevybral
- ▶ Individuální heslo je možné pouze na základě výslovného schválení
- ▶ Kritéria pro hodnocení:
 - ▶ Zdroje a odkazy
 - ▶ Rozsah hesla, relevantnost informací
 - ▶ Styl, gramatika, jazyková srozumitelnost
 - ▶ Přehlednost, systematika, dodržování wikipedických standardů
- ▶ Termín dokončení: do 31. května 2016 (nepočítejte s tím, že Vám první verze hesla bude schválena – nechejte si proto dostatečnou časovou rezervu)

Akademická práce I

- ▶ Smyslem není pouze bezhlavě přebírat texty někoho jiného, ale studovat zdroje, zamýšlet se nad jejich obsahem a kriticky je reprodukovat, případně rozvíjet
- ▶ Není přípustné čerpat pouze z jednoho zdroje – ke každému tématu je nutné nastudovat alespoň dva nebo tři relevantní odborné zdroje, včetně zahraničních
- ▶ Za relevantní odborné zdroje se zpravidla považují knižní monografie a odborné články
- ▶ Mezi relevantní odborné zdroje zpravidla nelze zahrnout stručné popularizační texty nalezené na internetu, pokud nejsou napsány uznávanými odborníky ve svém oboru

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Akademická práce II

- ▶ Bakalářské a diplomové práce lze použít jako odborný zdroj jenom v případě, že přicházejí s něčím zásadně novým, co nelze jinde dohledat; jinak jich lze využívat pouze k získání přehledu o literatuře, kterou by bylo dobré ke zvolenému tématu přečíst
- ▶ Každé tvrzení, které není vaše vlastní, je nutné opatřit informací o zdroji, z něhož čerpáte; konvencí je uvádět zdroj ihned za předmětné tvrzení, a to včetně čísla strany nebo oddílu, kde se nachází
- ▶ Text je přehledně a logicky strukturovaný, cílový čtenář se v něm je schopen rychle orientovat

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Různé roviny chápání práva

- ▶ **normativní** – jako systém pravidel regulujících chování lidí
- ▶ **sociální** – jako systém společenských vztahů, který je zároveň výsledkem i zásadním ovlivňovatelem pravidel lidského chování
- ▶ **axiologické** – jako vyjádření hodnot zastávaných konkrétní společností
- ▶ **mocenské** – jako prostředek uskutečňování různých zájmů
- ▶ **informační** – jako nositel informací pro adresáty norem (jak se mají chovat & jaké následky by určité chování mělo mít)

Objektivní a subjektivní právo

Objektivní právo

souhrn právních norem (a právních principů) jako obecně závazných pravidel chování stanovených či uznaných státem nebo mezinárodním společenstvím států

Subjektivní právo

možnost chování zaručená právním subjektům objektivním právem – a zároveň tomu odpovídající právní povinnost jiných právních subjektů

Pozitivní a přirozené právo

Pozitivní právo (ius positivum)

právo dané státem nebo společenstvím států

Přirozené právo (ius naturale)

souhrn principů a nezadatelných subjektivních práv, které předcházejí nebo jsou nadřazeny pozitivnímu právu; vzniká nezávisle na státu; jeho zdrojem může být např. Bůh, příroda, přirozenost, rozum atp.

Právo ve vztahu k jiným normativním systémům

- ▶ Kromě práva existuje řada dalších normativních systémů, např. morálka, náboženství, místní tradice
- ▶ Specifika práva
 - ▶ státem stanovená nebo uznaná forma (prameny práva)
 - ▶ opírá se o státní donucení
 - ▶ státní moc zabezpečuje jednotu práva na vymezeném území
- ▶ Právo často inkorporuje původně neprávní normy, např.:
 - ▶ možnost odvolat se na dobré mravy
 - ▶ tzv. etické kodexy pro určité sektory nebo profese
 - ▶ vynucování náboženských norem, např. trestnost blasfemie

Hierarchie českých právních norem

- ▶ Ústavní normy (Ústava, Listina, ústavní zákony)
- ▶ Zákony, zákonná opatření Senátu
- ▶ Nařízení vlády
- ▶ Právní předpisy ústředních orgánů státní správy
- ▶ Právní předpisy orgánů územní samosprávy
- ▶ Právní předpisy vydávané jinými, než státními orgány (např. vnitřní a stavovské předpisy)

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Dělení na soukromé a veřejné právo

Zájmová teorie

Soukromé právo se týká zájmů jednotlivých osob a veřejné právo zájmů státu.

Subordinační teorie

Tam, kde existuje mezi subjekty vztah nadřazenosti a podřazenosti, se jedná o veřejné právo. Tam, kde si jsou subjekty rovny, jde o soukromé právo.

Organické teorie

Veřejnoprávní povahu mají právní vztahy a je regulující právní normy, v nichž je jedním ze subjektů orgán veřejné moci, který na základě zákona a v jeho mezích rozhoduje o subjektivních právech a právních povinnostech fyzických a právnických osob. Ostatní právní vztahy a normy mají soukromoprávní charakter.

Právní odvětví

- ▶ Soukromé právo
 - ▶ občanské právo
 - ▶ obchodní právo
 - ▶ rodinné právo
 - ▶ pracovní právo
 - ▶ mezinárodní právo soukromé
- ▶ Veřejné právo
 - ▶ trestní právo
 - ▶ správní právo
 - ▶ ústavní právo
 - ▶ finanční (daňové) právo
 - ▶ právo sociálního zabezpečení

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Právo hmotné a procesní

Hmotné právo

Souhrn právních norem a subjektivních práv, které směřují bezprostředně k naplnění účelu práva a jsou smyslem právní úpravy.

Procesní právo

Směřuje k naplnění účelu právní úpravy pouze zprostředkovaně: upravuje proces vytváření, naplňování a ochrany hmotných práv.

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Normativnost

- ▶ Právní normy mají **preskriptivní charakter**, tj. stanoví něco, co má být
- ▶ Rozlišovat mezi tím, co **má být** (preskriptivním, regulativním) a tím, **co je** (deskriptivním, popisným)

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Mody normativnosti

- ▶ Způsoby regulace chování
- ▶ **Objektivní mody** (modality normativnosti z hlediska normotvůrce)
 - ▶ příkaz
 - ▶ zákaz
 - ▶ dovolení
- ▶ **Subjektivní mody** (modality normativnosti z hlediska příjemců norem)
 - ▶ oprávnění
 - ▶ povinnost
- ▶ **Zásada legální licence** – právně je dovoleno vše, co není zakázáno (platí pouze pro jednotlivce, nikoliv pro orgány veřejné správy)

Znaky právní normy

- ▶ Právní normy jsou obecně závazná pravidla lidského chování, stanovená nebo uznaná státem (resp. mezinárodním společenstvím států), jejichž porušení stát sankcionuje (resp. ho sankcionují jím pověřené instituce)
- ▶ **závaznost**
- ▶ **formální určitost** – stát uznává pouze normy v určité formě (např. ve formě zákona)
- ▶ **obecnost** – právní norma upravuje chování druhově určených subjektů (adresátů právní normy) a rovněž jejich oprávnění, povinnosti a sankce jsou stanoveny obecně (X právní normy na jedno použití)
- ▶ **vynutitelnost** – stát běžně plnění právních norem vynucuje (normy, které nemají sankci jsou **imperfektní**)

Struktura právní normy

- ▶ Jestliže *hypotéza*, pak *dispozice*, jinak *sankce*
- ▶ **Hypotéza** – stanoví podmínky (personální, lokální, časové atp.), za nichž nastane dispozice, popř. sankce
- ▶ **Dispozice** – vlastní pravidlo chování (příkaz/zákaz/dovolení, resp. oprávnění/povinnost)
- ▶ **Sankce** – postih za porušení právních povinností stanovených v dispozici

Dělení hypotéz, dispozic a sankcí

- ▶ Z hlediska míry abstraktnosti formulace
 - ▶ relativně abstraktní – vytvářejí prostor pro uvážení
 - ▶ relativně konkrétní – nevytváří prostor pro uvážení, poskytují vyšší míru právní jistoty
- ▶ Z hlediska kumulativnosti nebo alternativnosti formulace
 - ▶ kumulativní – musí být splněny všechny podmínky nebo povinnosti, využita všechna oprávnění nebo uděleny všechny sankce
 - ▶ alternativní – postačí pouze splnění jedné podmínky nebo povinnosti, využití jednoho oprávnění nebo udělení jedné sankce
- ▶ Z hlediska úplnosti či neúplnosti vymezení
 - ▶ taxativní (úplný, uzavřený) výčet
 - ▶ demonstrativní (příkladný) výčet

Druhy právních norem

- ▶ Podle způsobu vymezení pravidla chování
 - ▶ příkazující
 - ▶ zakazující
 - ▶ opravňující
 - ▶ doporučující
 - ▶ teleologické – vyjadřují účel nebo cíl, kterého má být dosaženo, ale nestanovují, jak jej dosáhnout
- ▶ Podle stupně závaznosti
 - ▶ **dispozitivní** – nestanoví buď vůbec vlastní pravidlo chování, nebo ho stanoví pouze podpůrně (adresáti mají možnost si stanovit vlastní pravidla, ale pokud tak neučiní, uplatní se dispozitivní norma)
 - ▶ **kogentní** – stanoví pravidlo, od kterého se není možné odchýlit (typické pro veřejné a procesní právo)

Zvláštní druhy norem

- ▶ **Blanketové** – neobsahují vlastní pravidlo chování, ale zmocňují někoho k jeho stanovení
- ▶ **Kolizní** – stanoví hraniční ukazatele, jimiž jsou určeny normy, podle nichž se řeší soukromoprávní vztahy s cizím prvkem
- ▶ **Kompeteční** – vymezují rozsah pravomoci a působnosti orgánů veřejné moci

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Působnost právních norem

- ▶ Vymezení rozsahu realizace a aplikace právní normy
- ▶ **Věcná** – týká se skutkové charakteristiky případů, které právní norma upravuje
rozlišujeme normy *obecné* a *speciální*, s tím, že speciální normy mají přednost před obecnými
- ▶ **Prostorová (místní)** – na jakém území právní norma platí
rozlišujeme normy s působností celostátní a lokální
- ▶ **Osobní** - pro které osoby právní norma platí a které jsou z její působnosti vyňaty (imunita, exempce)
- ▶ **Časová** - kdy právní norma existuje
rozlišujeme *platnost* (kdy je norma součástí právního řádu) a *účinnost* (kdy je aplikovatelná)
legisvakanční lhůta – období, kdy je norma platná, ale ještě není účinná

Retroaktivita

- ▶ Retroaktivitou se rozumí zpětná účinnost právního předpisu, resp. zpětná časová působnost právní normy
- ▶ **Pravá retroaktivita** – účinnost právního předpisu začne dříve, než jeho platnost, takže se použije pozdějšího právního předpisu na skutečnosti, které se staly v minulosti
- ▶ **Nepravá retroaktivita** – vznik a platnost právních vztahů, právních skutečností a právního chování se posuzuje podle dříve platných norem, obsah právních vztahů se posuzuje podle normy účinné v době rozhodování
- ▶ ochrana nabytých práv, právní jistota, rovnost

Zánik platnosti a účinnosti právního předpisu

- ▶ **Derogace** – zrušení právního předpisu, což s sebou nese zánik platnosti (ale nikoliv nutně účinnosti); k tomu může dojít
 - ▶ **z vnějších důvodů** – zrušení orgánem, který předpis vydal; orgánem způsobilým vydat předpis stejné nebo vyšší právní síly; Ústavním soudem
 - ▶ **z vnitřních důvodů** – např. uplynutím času
- ▶ **Derogační pravidla při derogaci mlčky:**
 - ▶ **lex superior derogat legi inferiori** – norma vyšší právní síly ruší normu nižší právní síly
 - ▶ **lex specialis derogat legi generali** – norma zvláštní později vydaná ruší dřívější normu obecnou, mají-li stejnou právní sílu
 - ▶ **lex posterior derogat legi priori** – norma pozdější ruší normu dřívější, mají-li stejnou právní sílu

Co je obsahem práva kromě právních norem?

- ▶ definice významově neurčitých pojmů
- ▶ preambule
- ▶ **právní principy** – vůdčí zásady, na kterých stojí právní systém jako celek nebo jednotlivá právní odvětví; jsou vyšší míry obecnosti, než právní normy

Pojem interpretace práva

- ▶ Výklad práva (právního textu) za účelem objasnění jeho obsahu, smyslu a významu
- ▶ Smyslem interpretace práva je zajistit jednotný postup orgánů aplikujících právo (princip právní jistoty)
- ▶ Dle **subjektu** interpretace rozlišujeme:
 - ▶ laický výklad
 - ▶ doktrinální výklad – prováděný právními odborníky
 - ▶ výklad orgánu aplikujícího právo (např. soudu) – závazný pro daný případ
 - ▶ služební výklad – závazný pro podřízené
 - ▶ autentický výklad – podává ten, kdo předpis vydal
 - ▶ legální výklad – všeobecně závazný
- ▶ **Objektem** interpretace mohou být například:
 - ▶ normativní texty
 - ▶ smlouvy, statuty
 - ▶ rozhodnutí orgánů aplikujících právo

Gramatická (jazyková) metoda

- ▶ Zaměřuje se na jazykovou stránku textu
- ▶ Spočívá na gramatické a sémantické analýze právního textu
- ▶ Zkoumá smysl jednotlivých slov, slovních spojení, složení vět etc.
- ▶ Některá specifika právního jazyka:
 - ▶ synonyma v běžném jazyce nemusí být synonymy v právu a naopak
 - ▶ některé pojmy definovány přímo právními předpisy, jiné judikaturou nebo právní teorií

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Systematická metoda

- ▶ Studuje umístění právní normy v textu i kontextu
- ▶ Hodnotí se např. v jakém předpise se nachází, v jaké části předpisu
- ▶ Studuje se také vztah k dalším právním předpisům, postavení těchto předpisů v rámci právního řádu atp.

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Logické metody I

- ▶ Zaměřují se na (formálně) logickou strukturu textu
- ▶ **argumentum a contrario** (důkaz z opaku) – vylučuje, aby byla platná negace platné normy
- ▶ **argumentum per eliminationem** (důkaz vyloučením) – platí-li něco pro určitý prvek množiny, neplatí to pro ostatní (uplatní se hlavně u taxativních výčtů)
- ▶ **argumentum per analogiam** nebo také **argumentum a simili** (důkaz podobnosti) – platí-li něco pro určitou skutečnost, platí to i pro skutečnost podobnou (uplatní se především v soukromém právu, slouží k vyplnění nezamýšlených mezer v právu; analogie není možná v případě určování sankcí nebo rozsahu pravomocí orgánů veřejné správy)

Logické metody II

- ▶ **argumentum a fortiori** (důkaz silou, významem) – má dvě podoby:
 - ▶ **a minori ad maius** (od menšího k většímu) – platí-li něco pro méně významnou skutečnost, pak to jistě platí i pro skutečnost významnější
 - ▶ **a maiori ad minus** (od většího k menšímu) – platí-li něco pro významnější skutečnost, pak to jistě platí i pro skutečnost méně významnou
- ▶ **argumentum ad absurdum (reductio ad absurdum)** – pokud by některý z možných závěrů byl zjevně absurdním, odmítneme jej
- ▶ **argumentum a silentio legis** – jestliže určitá skutečnost není právem upravena, pak pro subjekty práva platí, že co není zákonem zakázáno, je povoleno, a naopak pro státní orgány, že nemají v dané věci pravomoc

Nadstandardní metody

- ▶ Je pro ně charakteristická *argumentace e ratione legis* – argumentace smyslem (duchem, účelem) zákona; jdou za samotný text zákona, ale neměly by s ním být v rozporu
- ▶ **Historický výklad** – zjišťuje smysl zákona z hlediska úmyslu zákonodárce (k tomu se užívají např. preambule, obecná ustanovení, důvodové zprávy, záznamy rozprav normotvůrce)
- ▶ **Teleologický výklad** – zkoumá, jaký je současný účel a smysl rozebírané právní normy vzhledem k zaměření celého právního předpisu, který ji obsahuje
- ▶ **Komparativní (srovnávací) výklad** – vykládá normu na základě srovnání obdobné úpravy v jiných právních předpisech nebo jiných právních řádech

Druhy výkladu dle výsledku

- ▶ **Výklad doslovný** (adekvátní) – nejvíce odpovídá textu normy, měl by být základem
- ▶ **Výklad extenzivní** (rozšiřující) – rozsah vykládané právní normy bude širší, než by byl v případě výkladu doslovného
- ▶ **Výklad restriktivní** (zuzující) – rozsah vykládané právní normy bude užší, než by byl v případě doslovného výkladu

Argumentace

- ▶ Argumentace znamená uvádění důvodů pro určité tvrzení; rozlišujeme dvě roviny:
 - ▶ **skutková** (*questiones facti*) – z faktických poznatků se induktivně vyvozují určité závěry
 - ▶ **právní** (*questiones iuris*) – provádí se podřazení (subsumpce) skutečností pod právní normu (deduktivní postup)

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní

odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Právní vztah

Právní vztah je společenský vztah mezi nejméně dvěma konkrétně určenými právními subjekty, upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a právních povinností, které vznikají těmto subjektům přímo nebo zprostředkovaně na základě právních norem.

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Předpoklady vzniku, změny a zániku právních vztahů

- ▶ Předpokladem vzniku právního vztahu jsou:
 - ▶ právní norma
 - ▶ právní skutečnost – okolnost, se kterou právní norma spojuje vznik, změnu a zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a povinností
- ▶ Právní vztah může vzniknout
 - ▶ přímo ze zákona (ex lege) – výjimečné
 - ▶ na základě právní skutečnosti

Právní skutečnosti I

- ▶ Právními skutečnostmi jsou právní jednání, protiprávní jednání, právní události a protiprávní stavy
- ▶ **Právní jednání** – projev vůle souladný s normami práva; rozlišujeme:
 - ▶ **právní jednání fyzických a právnických osob** – projevy vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a právních povinností
 - ▶ **individuální právní akty orgánů veřejné moci**
 - ▶ **konstitutivní** – vytvářejí nové právní poměry, působí *ex nunc* (od nyní)
 - ▶ **deklaratorní** – deklarují právní poměry, ale samy je nezakládají (nemají povahu hmotněprávní skutečnosti), působí *ex tunc* (od tehdy)

Právní skutečnosti II

- ▶ **Protiprávní jednání** – projev vůle, kterým je porušena nebo není dodržena právní povinnost; může být
 - ▶ *komisivní* – spočívající v aktivní činnosti delikventa
 - ▶ *omisivní* – spočívající v nečinnosti, která je porušením norem práva, aktu aplikace práva nebo smlouvy

Právní skutečnosti III

- ▶ **Právní událost** – druh mimovolní právní skutečnosti, která nastává objektivně, přičemž následky, které jsou s ní spojeny, jsou v souladu s normami práva
- ▶ Důležitou právní událostí je plynutí času; následkem uplynutí času (lhůty) může být:
 - ▶ *promlčení* – zánik vymahatelnosti práv a povinností (právo sice trvá, ale nelze se jej dovolat u soudu; vznesení povinná strana námitku promlčení, pak promlčený vztah trvá pouze v podobě *naturální obligace*)
 - ▶ *prekluze* – úplný zánik práv a povinností
 - ▶ *vydržení práv a povinností* – po uplynutí časové lhůty vznikají práva a povinnosti (typicky vlastnické právo k věci)

Právní skutečnosti IV

- ▶ **Protiprávní stav** – objektivně nastalý stav, který je v rozporu s právem a nemá povahu projevu vůle
Následkem je vznik *objektivní odpovědnosti*, tedy odpovědnosti, která vzniká někomu, kdo protiprávní stav nezavinil

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Pojem právní odpovědnosti

- ▶ Právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy
- ▶ Právními skutečnostmi, jimiž vzniká právní odpovědnost, jsou protiprávní jednání a protiprávní stav

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

Druhy právních následků porušení právní povinnosti

- ▶ Trvání původní (primární) povinnosti a možnost vynutit ji právem předvídaným způsobem
- ▶ Vznik nové (sekundární) povinnosti
- ▶ Další možné následky:
 - ▶ **neplatnost právního úkonu** – sankce za to, že není v souladu se zákonem
 - ▶ **zánik práva**, které koresponduje s porušenou povinností

Funkce právní odpovědnosti

- ▶ **Reparační (kompenzační)** – může mít dvojí formu:
 - ▶ *naturální restituce* – uvedení v předešlý stav
 - ▶ *odškodnění*
- ▶ **Satisfakční** – zadostiučinění ve vhodné a účelné formě (typická pro oblast práva na ochranu osobnosti)
- ▶ **Preventivní** – působení na předcházení vzniku porušení právní povinnosti
- ▶ **Represivní** – způsobení újmy tomu, kdo porušil právní povinnost
- ▶ **Informační** – poskytuje informace o následcích protiprávního jednání a protiprávních stavů, charakterizuje určitým způsobem danou společnost

Klasifikace právní odpovědnosti

- ▶ V **soukromoprávní** oblasti vzniká odpovědnostní vztah mezi poškozeným a delikventem; může jít např. o:
 - ▶ odpovědnost za škodu
 - ▶ odpovědnost z prodlení
 - ▶ odpovědnost z bezdůvodného obohacení
 - ▶ odpovědnost za vadu věci
 - ▶ odpovědnost za zásah do nehmotného statku (např. cti, důstojnosti, dobrého jména)
- ▶ Ve **veřejnoprávní** oblasti jde typicky o:
 - ▶ trestní odpovědnost
 - ▶ správní odpovědnost
 - ▶ disciplinární odpovědnost
 - ▶ ústavní odpovědnost
 - ▶ mezinárodněprávní odpovědnost

Právní delikty

- ▶ Právním deliktem se rozumí porušení či nesplnění právní povinnosti
- ▶ Právní delikty můžeme dělit obdobným způsobem jako druhy právní odpovědnosti
- ▶ S jednotlivými druhy právních deliktů se seznámíme v průběhu kurzu: trestné činy, přestupky, správní delikty atp.

Konstrukce právních deliktů I

- ▶ U právních deliktů rozlišujeme 4 prvky: objektivní stránka, objekt, subjekt, subjektivní stránka
- ▶ **Objektivní stránka deliktu**
 - ▶ jednání (projev vůle navenek), které způsobuje určitý následek
 - ▶ mezi jednáním a následkem musí být příčinná souvislost
- ▶ **Objekt deliktu** – právem chráněný zájem, na který delikvent útočí (např. život, majetek, zdraví)

Konstrukce právních deliktů II

► Subjekt deliktu

- ten, kdo se dopustí porušení právní povinnosti a kterému právo přiznává způsobilost k protiprávnímu jednání
- musíme se zabývat otázkou, zda se konkrétní (fyzická či právnická) osoba může dopustit daného deliktu
- fyzické osoby mohou nést odpovědnost, pouze pokud dosáhnou určitého věku a pokud jsou schopny rozpoznat následky svého jednání a toto jednání ovládnout

Úvod do kurzu,
českého právního
řádu a teorie práva

Daniel Bartoň

Úvod do kurzu

Co je právo?

Struktura právního
řádu

Právní normy

Normativnost

Právní normy

Co je obsahem práva
kromě právních norem?

Interpretace práva

Metody interpretace práva

Argumentace v právu

Právní vztahy

Právní
odpovědnost

Koncept právní
odpovědnosti

Právní delikty

Závěr

► Subjektivní stránka deliktu

- rozhodující složkou je *zavinění* = vnitřní psychický vztah delikventa k jednání a jeho následku
- u zavinění zkoumáme dvě složky: *vědomí* a *vůli*
- rozlišujeme následující druhy **zavinění**:
 - **přímý úmysl** (*dolus directus, dolus malus*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a tento následek způsobit chce
 - **nepřímý úmysl** (*dolus eventualis*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a pro případ, že se tak stane, je s tím srozuměn
 - **hrubá (vědomá) nedbalost** (*culpa levis*) – delikvent ví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – a bez přiměřených důvodů se spoléhá na to, že následek nenastane
 - **lehká (nevědomá) nedbalost** (*culpa lata*) – delikvent neví, že to, co činí, je protiprávní, a že může způsobit škodlivý následek – ačkoliv to vědět měl a mohl

Subjektivní a objektivní odpovědnost

- ▶ **Subjektivní odpovědnost** – předpokládá vždy zaviněné porušení právní povinnosti; uplatní se u ní všechny 4 složky právních deliktů
- ▶ **Objektivní odpovědnost**
 - ▶ odpovědnost za protiprávní stav, za výsledek
 - ▶ neexistuje u ní subjektivní stránka (neposuzuje se zavinění)
 - ▶ je u ní obvykle možnost *liberace* – odpovědnost např. nenastoupí, pokud subjekt prokáže, že by škodlivý následek nastal, i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které je po něm možné požadovat
 - ▶ pokud je možnost liberace vyloučena, jde o *absolutní objektivní odpovědnost*

Závěr

- ▶ Dotazy
- ▶ Prečíst pro ilustraci toho, co právo znamená pro současné české myslitele:
Jiří Přibáň, Pavel Holländer a kol., *Právo a dobro v ústavní demokracii: Polemické a kritické úvahy*, Praha: Slon, 2011, s. 27–52.
- ▶ Přečíst k interpretaci práva:
Jan Wintr. “Vstupní úvahy o metodologii interpretace práva”. In: *Všechno* (1. 11. 2010)
URL: <http://casopis.vsehrd.cz/2010/11/vstupni-uvahy-o-metodologii-interpretace-prava>